

برکات مادی و دنیوی حج

<?xml encoding="UTF-8">

آثار و برکات حج از جهات مختلف عبادی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و... قابل اعتناء و بررسی است که تمامی این آثار را در یک نگاه می توان در دو بخش مادی و معنوی لحاظ کرد. به جهت برکات و عظمت حج است که در ماه مبارک رمضان که دعا در آن مستجاب است، یکی از بزرگ ترین خواسته های حضرات معصومین علیهم السلام زیارت حج خانه خدا بوده است. این مضمون «اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي حَجَّ بَيْتِكَ الْحَرَامِ فِي عَامِي هَذَا وَفِي كُلِّ عَامٍ؛ خدایا انجام حج و [زیارت] بیت الحرام خود را در همین سال و در هر سال روزی من گردان.» در بسیاری از دعاها ماه مبارک رمضان آمده است. در شماره 86 مجله مبلغان گوشه هایی از برکات معنوی حج بیان گردیده است، در این شماره سعی ما بر آن است که اهم منافع و برکات مادی و دنیایی حج را بیان نماییم:

الف. آثار دنیوی حج در قرآن

قرآن کتاب جامعی است که در کنار آثار معنوی حج، گاه به منافع مادی و دنیوی آن نیز اشاره نموده است، از جمله:

1. شهود منافع مختلف «وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ * لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ»؛ «و مردم را دعوت عمومی به حج کن تا پیاده و سواره بر مرکبهای لاغر از راه دوری به سوی تو بیایند تا شاهد منافع [گوناگون] خویش [در این برنامه حیات بخش و سازنده] باشند.» از امام صادق علیه السلام سؤال شد که مراد از «لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ» منافع دنیاست و یا منافع آخرت؟ حضرت فرمود: «تمام آنها مراد است.»

2. قوام بخشی به امورات مردم قرآن کریم می فرماید: «جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَمًا لِلنَّاسِ»؛ «خداوند کعبه بیت الحرام را وسیله ای برای استواری [و سامان بخشیدن] به [کار] مردم قرار داده است.» این خانه مقدس، رمز وحدت مردم و مرکزی برای اجتماع دلها و کنگره عظیم برای استحکام پیوندهای گوناگون می باشد.

استفاده از کنگره عظیم حج برای تقویت پایه های اقتصادی کشورهای اسلامی نه تنها با روح حج منافات ندارد، بلکه طبق روایاتی که بعدا به آن اشاره می شود، یکی از حکمتهای حج را تشکیل می دهد. آری، می توان در اجتماع بزرگ حج پایه یک بازار مشترک اسلامی را پی ریزی نمود و زمینه های مبادلاتی و تجاری را در میان کشورهای اسلامی به گونه ای فراهم نمود که نه منافعشان به جیب دشمنان بریزد و نه اقتصادشان وابسته به اجانب باشد. این نه تنها دنیاپرستی نیست که عین عبادت و جهاد است.

3. برکات فراوان حضرت ابراهیم علیه السلام برای رونق گرفتن مکه چند دعا کرد که همه آنها تحقق یافت: اوّل اینکه این سرزمین غیرذی زرع را «آباد» کن و به صورت «شهر» درآور: «رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا»؛ «خدایا! این [سرزمین] را شهر قرار بده!»

دوم اینکه امنیّت ساکنان آن را فراهم کن: «رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا».

سوم اینکه ساکنان این منطقه را از «اقتصاد سالم» بهره مند کن: «وَأَرْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ»؛ «اهل مکه را از میوه ها [ی گوناگون] روزی ده!» خداوند این دعا را مستجاب فرمود و لذا میوه های مناطق گوناگون کشورها به مکه منتقل می شود و در تمام فصول سال در این سرزمین غیرذی زرع، محصولات گوناگون سراسر عالم یافت می شود و در ایّام حج و عمره زائران از این برکات بهره می برند. بنابراین، قرآن کریم فرمود: «أَوَلَمْ نُمْكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا ءَامِنًا يُجَبِّيَا إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ رَّزَقًا مِّنْ لَّدُنَّا وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ»؛ «آیا ما حرم امنی در اختیار آنها قرار ندادیم که ثمرات هر چیزی [از هر شهر و دیاری] به سوی آنها آورده می شود؟ رزقی است از جانب ما، ولی بیشتر آنان نمی دانند.»

چهارم دعا برای گرایش دلهای مردم به سوی خاندان ابراهیم علیه السلام است آنجا که می فرماید: «فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِّنَ النَّاسِ تَهْوِيًا إِلَيْهِمْ»؛ «تو دلهای گروهی از مردم را متوجّه آنها ساز!»

و پنجم، دعا برای ظهور پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله است؛ چه اینکه محور اصلی چهار رکن قبلی حکومتی است براساس وحی و در سایه رهبری انسان کاملی چون پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و لذا ابراهیم علیه السلام درخواست کرد: «رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْهُمْ»؛ «پروردگارا! پیامبری در بین آنان از خودشان مبعوث کن!» تمامی دعاهاى پنج گانه فوق به اجابت رسید و هر زائری که به حج و عمره مشرف می شود، از این نعمتها و برکات برخوردار می گردد.

ب. آثار دنیوی و مادی حج در روایات

آثار دنیوی و مادی حج در روایات بیش از آن است که در بخشی از یک مقاله منعکس شود. آنچه آورده می شود، اهم موارد است که عبارت اند از:

1. تبادل فرهنگی و اقتصادی اجتماع شکوهمند حج، اجتماعی است از همه قشرهای مسلمانان جهان؛ چرا که زائران کعبه از میان تمام گروهها، نژادها، زبانها و کشورهای مختلف اسلامی می باشند و اگر انسان بخواهد تمامی این کشورها و مردم آنها را از نزدیک ببیند، هزینه هنگفتی می طلبد؛ ولی در حج با پرداخت هزینه حج به راحتی به این مسئله نیز دست می یابد.

هشام بن حکم می گوید: از امام صادق علیه السلام درباره فلسفه حج و طواف کعبه سؤال کردم، حضرت فرمود: «إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْخَلْقَ... وَأَمَرَهُمْ بِمَا يَكُونُ مِنْ أَمْرِ الطَّاعَةِ فِي الدِّينِ وَمَصْلِحَتِهِمْ مِنْ أَمْرِ دُنْيَاهُمْ فَجَعَلَ فِيهِ الْاجْتِمَاعَ مِنَ الشَّرْقِ وَالْعَرَبِ لِيَتَعَارَفُوا وَلِيَنْزِعَ كُلُّ قَوْمٍ مِنَ التَّجَارَاتِ مِنْ بَلَدٍ إِلَى بَلَدٍ... وَلِنُعْرِفَ آثارَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَتُعْرِفَ أَخْبَارَهُ وَيَذَكَّرَ وَلَا يُنْسِيَ؛ خداوند این بندگان را آفرید... و فرمانهایی در طریق مصلحت دین و دنیا به آنها داد، از جمله اجتماع مردم شرق و غرب را [در مراسم حج] مقرر داشت تا مسلمانان به خوبی یکدیگر را بشناسند [و از حال هم آگاه شوند و تبادل فرهنگی داشته باشند] و هر گروهی سرمایه های تجاری را از شهری به شهر دیگر منتقل کنند [و تبادل اقتصادی داشته باشند]... و برای اینکه آثار پیامبر صلی الله علیه و آله و اخبار او

شناخته و به خاطر آورده شود و فراموش نگردد.»

در جملات فوق به تبادل فرهنگی و شناخت همدیگر و همین طور تبادل اقتصادی و تجارت به عنوان فلسفه و پی آمد حج اشاره شده است.

و در ذیل حدیث با تأکید بیشتر بر نقش تبادل فرهنگی و اطلاعاتی، می فرماید: «وَلَوْ كَانَ كُلُّ قَوْمٍ إِنَّمَا يَتَكَلَّمُونَ عَلَى بِلَادِهِمْ وَمَا فِيهَا هَلَكُوا وَخَرِبَتِ الْبِلَادُ وَسَقَطَتِ الْجَلْبُ وَالْأَرْبَاحُ وَعَمِيَتِ الْأَخْبَارُ...؛ اگر هر قوم و ملّتی تنها از بلاد خویش و آنچه در آن است سخن بگویند، همگی نابود می گردند و کشورهایشان ویران می شود و منافع آنها ساقط می گردد و اخبار واقعی در پشت پرده قرار می گیرد.»

و در حدیث دیگری، امام صادق علیه السلام در ذیل آیه «لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ»؛ «گناهی بر شما نیست که از فضل پروردگارتان طلب کنید.» می فرماید که منظور از این آیه کسب روزی است: «فَإِذَا أَحَلَّ الرَّجُلُ مِنْ إِحْرَامِهِ وَقَضَى نُسْكَهُ فَلْيَشْتَرِ وَلْيَبِيعْ فِي الْمَوْسِمِ؛ هنگامی که انسان از احرام بیرون آمد و مناسک حج را به جا آورد، در همان موسم حج خرید و فروش کند!»

2. محافظت مال و عیال از آثار و برکات مادی حج این است که در این ایام، خداوند از اموال و اهل و عیال زائر خانه اش محافظت و نگه داری می کند. حضرت صادق علیه السلام در ذیل آیه «لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ» فرمود: «أَنَّهُ لَا يَشْهَدُهَا أَحَدٌ إِلَّا نَفَعَهُ اللَّهُ أَمَّا أَنْتُمْ فَتَرْجِعُونَ مَغْفُورًا لَكُمْ وَأَمَّا غَيْرُكُمْ فَيُحْفَظُونَ فِي أَهَالِيهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ؛ به راستی کسی در مکه [و زیارت حج خانه خدا] حضور نمی یابد، مگر اینکه خداوند به او نفعی می رساند؛ اما شما [شیعیان] بخشیده شده برمی گردید، ولی غیر شما مال و اهل و عیالشان محافظت می شود.» همچنان که اگر کسی مانع انجام حج افراد شود، به او فتنه و بلایی می رسد.

حضرت صادق علیه السلام فرمود: «لِيَحْذَرُ أَحَدُكُمْ أَنْ يُعَوِّقَ أَخَاهُ عَنِ الْحَجِّ فَتُصِيبَهُ فِتْنَةٌ فِي دُنْيَاهُ مَعَ مَا يُدْخِرُ لَهُ فِي الْآخِرَةِ؛ آن که برادر [ایمانی] خود را از حج باز دارد، باید بترسد که افزون بر آنچه در آخرت برای او ذخیره شده [از عذاب] در دنیایش نیز به مصیبت گرفتار شود.»

3. برآورده شدن حاجات خانه خدا - مخصوصا در اولین نگاه - مکانی است برای استجابت دعا و همین طور است صحرای عرفات و دیگر مواقف و به طور کلی، حاجی مورد توجه خاص خداوند است و خداوند حاجات او را برآورده می سازد.

امیر مؤمنان علی علیه السلام فرمود: «مَنْ تَرَكَ الْحَجَّ لِحَاجَةٍ مِنْ حَوَائِجِ الدُّنْيَا لَمْ يُقْضَ حَتَّى يَنْظَرَ إِلَى الْمُحَلِّقِينَ؛ کسی که حج را برای حاجتی از حاجتهای دنیوی ترک گوید، [حاجتش] برآورده نمی شود، مگر اینکه نگاهی به [حاجیان] سر تراشیده بیفتد.»

4. فقرزدایی انجام حج برای همیشه فقر را از انسان دور می سازد. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: «الْحَجُّ يَنْفِي الْفَقْرَ؛ حج باعث از بین رفتن فقر [به صورت دائم] می شود.» و امام صادق علیه السلام فرمود: «مَنْ حَجَّ ثَلَاثَ حَجَجٍ لَمْ يُصِبهُ فَقْرٌ أَبَدًا؛ هر کس سه بار حج انجام دهد، تا ابد فقر به او نمی رسد.»

خاطره در سال 1383 در بعثه رهبری در مکه، آقای محسن قرائتی در ضمن بحثهای خود گفت: «من وقتی که قبل

از انقلاب طلبه شدم، عده ای از بازاریان کاشان پدرم را که خود بازاری بود، ملامت کردند که چرا گذاشتی پسر ت طلبه شود! طلبگی درآمدی ندارد و برای همیشه فرزندت فقیر خواهد ماند.

پدرم از این مسئله خیلی نگران بود و شنیده بود که حج باعث فقرزدایی می شود؛ لذا تصمیم گرفت من را در سن حدود 18 سالگی به حج بفرستد. اتفاقاً بنده بعد از تشریف به حج وضعم بهتر شد و هرگز تاکنون به فقر مبتلا نشده ام.»

حج نه تنها باعث فقرزدایی می شود، بلکه باعث توسعه رزق و روزی نیز می گردد. این مطلب را در عنوان بعدی پی می گیریم.

5. افزایش رزق و روزی از دیگر آثار و برکات مادی حج این است که بر رزق و روزی انسان افزوده می شود. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: «حُجُّوا تَسْتَغْنُوا؛ حج انجام دهید [تا از نظر مالی] بی نیاز شوید.» امام صادق علیه السلام نیز فرمود: «ما رَأَيْتُ شَيْئًا أَسْرَعَ غِنًى وَلَا أَنْفَى لِلْفَقْرِ مِنْ إِدْمَانِ حَجِّ هَذَا النَّبِيِّ؛ چیزی سریع تر برای بی نیازی [مالی] و نابود کننده فقر از مداومت حج خانه [خدا] ندیدم.» اسحاق بن عمار می گوید که به امام صادق علیه السلام عرض کردم: من با خود این گونه قرار گذاشته ام که هر سال تنها و یا با یکی از بستگان با سرمایه خودم حج انجام دهم. حضرت فرمود: «بر این قرار، تصمیم جدی داری؟» عرض کردم: بلی. فرمود: «إِنْ فَعَلْتَ ذَلِكَ فَأَيُّقِنَ بِكَثْرَةِ الْمَالِ أَوْ أَبْشُرَ بِكَثْرَةِ الْمَالِ؛ اگر این کار (حج در هر سال) را انجام دهی، پس یقین کن به زیادی مال [خویش] و یا بشارت باد تو را به زیادی مال!»

6. بیمه سلامتی اثر دیگر سفر حج این است که بر سلامتی بدن و صحت جسم نیز اثر می گذارد. امام زین العابدین علیه السلام فرمود: «حُجُّوا وَاعْتَمِرُوا تَصِحَّ أَجْسَامُكُمْ؛ حج کنید و عمره انجام دهید که باعث سلامتی بدنهای شما می شود.»

تذکر مهم

آنچه از آثار و برکات انجام حج بیان شد، اختصاص به کسانی دارد که با شرایط، حج را به جا آورند. این شرایط متعدد است و اهم آنها را این گونه می توان بیان کرد:

1. اخلاص حجاج آثار معنوی و برکات مادی را در پی دارد که از روی اخلاص انجام گیرد، نه برای شهرت و ریا و یا به قصد تجارت و سیاحت و

امام صادق علیه السلام فرمود: «الْحَجُّ حَجَّانِ حَجٌّ لِلَّهِ وَحَجٌّ لِلنَّاسِ فَمَنْ حَجَّ لِلَّهِ كَانَ ثَوَابُهُ عَلَى اللَّهِ الْجَنَّةَ وَمَنْ حَجَّ لِلنَّاسِ كَانَ ثَوَابُهُ عَلَى النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؛ حج دو نوع است: 1. حج برای خدا؛ 2. حج برای مردم [و از روی ریا]. پس کسی که برای خدا حج کند، ثوابش بر خدا بهشت است و کسی که برای مردم [و از روی ریا] حج گذارد، پاداشش در روز قیامت بر مردم است [و پاداشی در نزد خدا ندارد].»

عبد الرحمان بن کثیر می گوید: سالی با امام صادق علیه السلام در سفر حج همراه شدم. در مسیر راه بر کوهی صعود کرد [در عرفات یا منی و یا خود مکه]. پس مُشرف بر حاجیان شده، به آنها [با دقت] نظر کرد و فرمود: «ما أَكْثَرَ الضَّحِيحَ وَأَقَلَّ الْحَجِيحَ؛ چقدر ناله کننده بسیار است، ولی حاجی [واقعی بسیار] کم!»

2. ترک گناه و محرمات احرام امام باقر علیه السلام فرمود: «ما يُعْبَأُ بِمَنْ يَوْمُ هَذَا الْبَيْتِ إِذَا لَمْ يَكُنْ فِيهِ ثَلَاثُ خِصَالٍ وَرَعٌ يَحْجُزُهُ عَنِ مَعَاصِي اللَّهِ تَعَالَى وَحِلْمٌ يَمْلِكُ بِهِ غَضَبَهُ وَحُسْنُ الصَّحَابَةِ لِمَنْ صَحِبَهُ؛ اعتنا نمی شود [از طرف خدا] به کسی که قصد این خانه [خدا] می کند، مگر سه خصلت در او باشد: 1. ورعی که او را از معصیت الهی باز دارد؛ 2. حلم و بردباری که به وسیله آن مالک غضبش باشد [و بر خشم خود مسلط شود]؛ 3. و نیکو رفاقت کردن با کسی که با او رفیق می شود [و خوش اخلاق بودن در سفر حج].»

این حدیث اشاره به برخی تروک احرام دارد که باید از آن اجتناب شود؛ چنان که در قرآن کریم نیز آمده است: «فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللَّهُ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى وَاتَّقُونِ از آثار و برکات مادی ایام حج این است که در این ایام، خداوند از اموال و اهل و عیال زائر خانه اش محافظت و نگه داری می کند

يَاأُولِيَ الْأَلْبَابِ»؛ «پس کسانی که [با بستن احرام و شروع به مناسک حج] در این ماهها، حج را بر خود فرض و واجب کرده اند، [باید بدانند] در حج، آمیزش جنسی با زنان و گناه و جدال نیست و آنچه از کارهای نیک انجام می دهید، خدا آن را می داند و زاد و توشه تهیه کنید؛ که بهترین زاد و توشه، تقوا می باشد و از من بترسید ای خردمندان!»

تقوا و خداترسی همان چیزی است که انسان را از گناهان و محرمات باز می دارد.

3. دوری از مال حرام حجتی آثار و برکات دارد که با مال حرام، همچون پول ربا، و پول خمس نداده و درآمدهای نامشروع نباشد. رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله فرمود: «مَنْ حَجَّ بِمَالٍ حَرَامٍ فَقَالَ لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ قَالَ اللَّهُ لَهُ لَا لَبَّيْكَ وَلَا سَعْدَيْكَ حَجُّكَ مَرْدُودٌ عَلَيْكَ؛ کسی که با مال حرام [قصد حج کند، پس [هنگامی که] می گوید: خداوندا! لبیک. خداوند می فرماید: نه لبیک و نه سعدیک، حج تو به سوی خودت برگشت می خورد [و هرگز مورد قبول واقع نمی شود].»

و امام باقر علیه السلام فرمود: «لَا يَقْبَلُ اللَّهُ حَجًّا وَلَا عُمْرَةً مِنْ مَالٍ حَرَامٍ؛ خداوند حج و عمره ای را که با مال حرام انجام گیرد، قبول نمی کند.»

در نتیجه، آثار و برکات معنوی، اخلاقی و مادی حج را کسی می تواند دریافت کند که از گناهان دوری کند و تروک احرام را مرتکب نشود و حجتی با اخلاص و مال حلال انجام دهد.